

Kötődéskutatások gyermek és felnőtt dadogóknál¹

LAJOS PÉTER

lajos.peter@kre.hu

ABSZTRAKT

A pszichológia, a gyógypedagógia, a logopédia, a neurológia tudományterülete egyaránt foglalkozik a dadogással. A dadogás etiológiája már az ókortól kezdve vizsgálódás tárgya, de a mai napig születnek újabbnál újabb elméletek és statisztikailag alátámasztott kutatási eredmények, amelyek gazdagítják a tudományos ismereteket. A dadogás egyféle kizárólagossággal nem leírható és nem meghatározható jelenség. A tanulmány szakirodalmi példákkal próbálja igazolni a kötődés jelentőségét a dadogás okai között; az elméleti fejtegetés alátámasztására mutatja be az utóbbi évek ezirányú hazai és nemzetközi kutatásait.

Kulcsszavak: dadogás, kötődés, kutatás, pszichológia, logopédia

A DADOGÁS

A dadogás az egyik legelterjedtebb és legsúlyosabb beszédnehézség. Gyakorisága az átlagnépességben általában 1,5-2% (Cooper & Cooper, 1998). Megjelenésének legkorábbi időpontja a mondatokban beszélés időszaka (Lajos, 2016). A dadogás mai magyarázatai között a biológiai, a pszichológiai és a tágabb szociális környezettel összefüggő tényezőket egyaránt megtalálhatjuk, s a magyarázatok jó részét tekintélyes kutatások támasztják alá. A biológiai tényezők között a genetikai, hormonális és az agyfélteke-dominancia elméletei, míg a pszichológiai magyarázatok esetében a tanuláselméleti és pszichodinamikus elképzelések a legismertebbek (Bloodstein & Bernstein, 2007). A dadogás okainak feltárására számtalan kutatás irányul, pedagógiai, nyelvészeti, biológiai és pszichológiai megközelítésben is. A pszichológiai kutatások a kötődés jelenségét eddig nem vizsgálták. Dadogókkal végzett saját pszichoterápiás munkám tapasztalatai arra ösztönöztek, hogy kutatásokat végezzünk a kötődés és a dadogás kapcsolatának feltárására. E feltételezés alátámasztására, az utóbbi tíz évben témavezetésem alatt több kutatás indult, amelynek eredményeként két sikeres doktori disszertáció és három szakdolgozat is született. Tanulmányomban ezeknek a kutatásoknak az eredményeit foglaljuk össze.

¹ A tanulmány az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Gyógypedagógiai Pszichológiai Intézete és a Magyar Pszichológiai Társaság Gyógypedagógiai Pszichológiai Szekciója által a Magyar Tudomány Ünnepe, 2019. és a Ranschburg Pál emlékévé, 2020. alkalmából rendezett *Szisztematikus kutatások és evidencia-alapú gyakorlatok a humán fogytékosságok és az atipikus fejlődés pszichológiájában* című konferencián (Budapest, 2019. november 21., ELTE BGGYK) elhangzott hasonló témájú előadáson alapul. (A tematikus szám szerkesztői.)

A KÖTŐDÉS

A kötődés biztonságát ad

A kötődés a fiatal élőlény azon késztetése, hogy egy bizonyos másik egyed közelében maradjon, mivel nagyobb biztonságban érzi magát annak jelenlétében (Atkinson, 1995). A kötődés a személy stabil hajlama arra, hogy egy vagy néhány olyan személy közelségét keresse, aki a fizikai és pszichikai biztonság szubjektív lehetőségét nyújtja számára (Montebarocci & Codspoti, 2004). Az emberi természet egyik alapvető jellemzője a bizalmas érzelmi kötelék kialakításának igénye, mely saját jogon létezik, függetlenül a táplálástól, szexualitástól. Csecsemő- és kisgyermekkorban a szülő iránti ragaszkodás, a védelem és a biztonság igénye a jellemző, mely kötelék serdülő és felnőttkorban is megmarad, új formákkal kiegészülve.

A kötődés interaktív folyamata

A kötődés elsődleges közvetítője az anya-gyermek közti kétirányú érzelmi kommunikáció és viselkedés, melyet később a beszéd is kiegészít (Bowlby, 1988). A kötődés kialakulása kétirányú folyamat, melyben az anya és a gyermek egyaránt aktív. Központi jelentősége van annak, hogy az anya érzékenyen reagáljon a gyermek ragaszkodó magatartására. A ragaszkodó magatartás azon veleszületett viselkedésformák és reakciókészlet összessége, amely arra szolgál, hogy a gyermek anyja közelségét megszerezze és megtartsa, mikor annak szükségét érzi (sírás, szociális mosoly, reflexszerű kapaszkodó mozdulatok), ragaszkodó magatartás és az anya érzékeny reagálása erre olyan jól összehangolt tranzakció-sorozatot hoz létre, amelyben kölcsönösen megerősítik és kielégítik egymást, ezzel elősegítik a kötődés kialakulását. (Bowlby, 1969). A csecsemők már születéstől rendelkeznek szociális interakcióra való képességgel, ez a biológiai hajlam a kötődés alapja. A kötődés hiánya, sérülése, zavara esetén részleges vagy teljes depriváció lép fel, előbbi esetén csillapíthatatlan szeretet- vagy bosszúvágy, depresszió, utóbbi esetén fejlődésbeli visszamaradás, érzelemhiány, apátia lesz jellemző.

A kötődés célja a leválás

A kötődés biztonságát az előzőekkel párhuzamba állítva éppen az fejezi ki, hogy a ragaszkodó magatartás fokozatosan csökken, a gyermek valóságosan és érzelmileg el tud távolodni szüleitől, azaz aktív módon felfedezi környezetét, az anyát használva biztos bázisként. Bowlby kötődéseméletének központi fogalma az exploráció biztonságos alapról (Bowlby, 2009). A kötődés során a szülő szerepe a *biztos bázis* nyújtása. A fogalom szerint a szülő, mint egy katonai támaszpont, készenlétben vár, amíg szükség lesz rá. Ő a biztos bázis, ahonnan egyre hosszabb időre és egyre távolabb lehet merészkedni a világ felfedezéséhez. A vizsgálatok szerint azok a gyerekek és serdülők a legszilárdabbak érzelmileg és azok használják ki legjobban lehetőségeiket, akik szülei szükség esetén elérhetőek és reagálásra készek, miközben folyamatosan támogatják gyerekeik önállósági törekvéseit (Bowlby, 1988). A biztonsági bázisnak tekinthető gondozó jelenlétében a gyermek bátran explorál, nyitott az új tapasztalatokra, de ha a kötődési rendszer valamilyen oknál fogva aktiválódik, akkor az exploráció mértéke csökken (Bowlby, 1973).

A korai anya-gyermek kapcsolatban a gyermek kialakít magában egy mentális reprezentációt az interperszonális kapcsolat prototípusáról, mely későbbi életében a világgal és más személyekkel való kapcsolatai mintájául szolgál (Carver & Scheier, 1998). A munkamodellekben egyrészt az elsődleges gondozó hozzáférhetősége, válaszkészsége reprezentálódik, másrészt maga az egyén, például abban az értelemben, hogy mennyire méltó gondozásra, figyelemre, azt a nézőpontot képviseli, hogy a belső munkamodell működése és annak folytonossága teremti meg a kapcsolatot ahhoz, hogy az anya-gyermek kapcsolat a későbbi szociális kapcsolatok és pszichoszociális alkalmazkodás alapjául szolgáljon. A szülői kötődés reprezentációja (holding) és a csecsemő kötődése (attachment) kölcsönösen és nagymértékben befolyásolják az érzelmszabályozási stílust azáltal, hogy a kötődési személlyel történő kölcsönhatásban az érzelmeket minimalizálják vagy fokozzák (Szemán & Nagy, 2019). Láng (2009) hazai vizsgálatában az érzelmszabályozás és a kötődés kapcsolatát elemezte, mivel az érzelmszabályozás interperszonális eredetét, anya-gyermek kapcsolati gyökerét a kötődélmélet is kiemeli. Eredménye szerint az elkerülő kötődésűek nemcsak a kötődési személyek közelségét kerülik, hanem az érzelmeik kimutatását, az azokkal való foglalkozást is.

KÖTÖDÉS ÉS DADOGÁS

Több szerző kiemeli az anya-gyermek kapcsolat, az interakció, és a kötődés a dadogás kialakulásában játszott fontos szerepét. Szerintük a dadogás egy koragyermekkorai traumára, a kötődés megszakadására, a szeparációra, illetve a kommunikáció zavarára adott reakció. A kötődésnek, mint dadogást determináló tényezőnek számos aspektusa, megnyilvánulási formája ismert: a gyermek temperamentuma, a szülői beszédkarakterisztika, kommunikációs stílus, a dadogásról elsajátított ismeretek, a beszédzavarhoz való attitűd (Crowe & Cooper, 1977; Fowlie & Cooper, 1978; Langlois, 1986). A szülő-gyermek kötődés ezen oldalai komplex kapcsolatot feltételeznek a dadogás és a kötődés között (Seery, 2007). A szülő-gyermek kapcsolat kulcsszerepet játszik a dadogás kialakulásában, fenntartásában, így pontos hatásmechanizmusának azonosításával a dadogás prevenciója, megértése, terápiája egyaránt hatékonyabbá.

A biztonság

Klaniczay (1982) dadogó gyermekek anamnéziseit megvizsgálva úgy találta, hogy 80 eset közül 39-ben a dadogást az anyától való tartós távollét előzte meg. Szerinte a dadogás összefüggésbe hozható a gyermek korai szeparációjával, amelyet a „megkapaszkodási ösztön frusztrációjának” nevez. A frusztráció hatására regresszió állhat be az énejlődésben, és ez hároméves kor körül (kettő és négy év között) leggyakrabban beszéd szinten jelentkezik. Ez a korszak ugyanis a folyamatos beszéd megszilárdulásának a kora, regresszió esetén a folyamatosság megszakad.

Glauber (1958) fontosnak tartja a trauma szerepét és a korai traumák újraélésének jelentőségét. Tapasztalatai szerint a traumatogén fantáziák elsősorban a szeparációs szorongásra vonatkoznak. Elgondolása szerint a dadogás a traumára adott védekezési reakció, amelyet az anyától való szeparáció okoz. Schwenk és mtsai (2007) szerint a dadogó gyerekek nagyobb reaktivitásából következik, hogy kevésbé viselik jól a környezeti változásokat, a bizonytalanságot és nagyobb a biztonságigényük. McDevitt & Carey (1978) leírták, hogy a dadogó gyermekek édesanyái úgy látják, hogy a gyerekeik szeretik az állandóságot, amely biztonságot ad a számukra és lassabban adaptálódnak a változásokhoz.

Az interakció

A dadogás és a kötődés kapcsolatának vizsgálatakor nem kizárólag az anyai gondoskodást, válaszkészséget állíthatjuk a megjelenő beszédzavar hátterébe, hanem a kapcsolatuk történetét, az interakciók teljes sorozatát. Wyatt (1969) a beszéd megtanulásában a folyamatos, megszakítás nélküli anya-gyerekek kapcsolat szerepét hangsúlyozta. Szerinte a dadogás oka az anya és gyermeke közt jól megalapozott kommunikációs lánc váratlan megszakadása. Elméletében a dadogást a beszéd és a nyelv megtanulásának zavaraként értelmezi. Tapasztalata szerint az anya aktuális fizikai távolléte vagy időleges elérhetetlensége gyakran hozzák létre az anya-gyermek kommunikációs folyamat megszakadását, mint például a gyermek betegsége, hospitalizációja, az anya betegsége és hospitalizációja, testvér születése, költözés és bármilyen más ok, amely szeparációt vált ki. Megfigyelései szerint a dadogó gyermekek szorongásainak oka abbéli félelmükből fakad, hogy elvesztik közelségüket az anyától. A gyermek kettős krízist él át, egy intraperszonális (egyre komplexebb nyelvi szintek megtanulását) és egy interperszonális (az anya-gyermek reciprok identifikáció megszakadását). A gyermek nem kapja meg a várt visszajelzést, ez frusztrálja, ezért szorong. Szabó (1988) dialóguszavar-elméletében abból indul ki, hogy a gyermek viselkedése, ideértve a beszédet is, a környezettel folytatott dialógus eredménye. Ha a szülő alkati, örökletes vagy egyéb okok miatt gyengébb beszédképességű, sérül, ritmustalan lesz ez a kétirányú folyamat. A gyermek kommunikációjára áttevődik ez a minta, és nem tudja magát dinamikusan kifejezni. A gyermek akadozó beszéde miatt kerül a beszédhelyzeteket, circulus vitiosus alakul ki, a dadogás, amely a szülő-gyerekek dialógus zavara miatt jött létre, maga is dialóguszavart teremt. A fenti elméletek áttekintését követően kiemelkedő jelentőségűnek gondolom az interakció és az anya-gyerekek összeillés jelentőségét hangsúlyozó modelleket (Waters és Deane, 1982; Crockenberg, 1981; Crockenberg, 1986).

Az önállósodás

Wilkinson (2001) úgy gondolja, hogy a dadogás az önállóvá válás problémájából ered. A korai szimbiotikus szükségletek kerülnek konfliktusba a szeparációs szükségletekkel, ami dadogáshoz vezet. Meglátása szerint a beszéd a szeparáció, a leválás, az önállósodás eszköze is, és a gyermek a dadogással vissza akar kerülni a szeparációból, azzal az illúzióval, hogy újra egyesülhet az anyával. Mahler (1975) kiemeli a nyelv speciális szerepét, amellyel a gyermek a környezetre

hatást tud gyakorolni, és amely az anya távollétében is működik. Megfigyelései szerint a korai években a beszéd feladása, rombolása abból a célból történik, hogy a gyermek megőrizze a feltétlen omnipotens, szimbiotikus egység illúzióját. Kuhn (2004) egy 11 éves dadogó fiú analízise során is a korai szeparációt, a megkapaszkodás korai frusztrációját látja elsődleges oknak. A szerző leírja, hogy a tünet másodlagos haszna a kisgyermekkorai kötődés fenntartása anya és gyermeke között, mivel a gyermek így állandó támogatásra, törődésre szorul.

A viselkedés és az érzelmszabályozás

Amennyiben elfogadjuk, hogy a temperamentum és a kötődés egymással szoros kapcsolatban álló jelenségek, úgy érdemes lehet a temperamentum és dadogás kapcsolatáról is ejteni néhány szót. Guitar (2003) feltételezi, hogy a gyermek érzékeny temperamentuma bejósolja lehet a dadogás megjelenésének. Meglátása szerint a dadogó gyerekek könnyebben felizgatják magukat környezeti ingerek hatására, valamint visszahúzódnak idegenek és új ingerek társaságában. Karrass és mtsai (2006) a temperamentum tekintetében a dadogó gyerekeknél alacsonyabb szintű érzelmszabályozási és figyelemfenntartási készségeket, azonban érzelmekre adott erősebb reakciókat találtak. Jones és mtsai (2014) a temperamentum, az érzelmi beállítottság és a gyermekkorai dadogás kapcsolatát vizsgálták. Eredményeik szerint a dadogók kevésbé képesek az aktív figyelemre, alacsonyabb az alkalmazkodóképességük, negatív az érzelmi, hangulati beállítottságuk, fokozott az érzelmi reaktivitásuk, kevésbé tudják azt kontrollálni, magasabb bennük a harag és a frusztráció szintje, kevésbé tudják figyelmen kívül hagyni a külső ingereket. Hauner és mtsai (2005) kutatása szerint nemcsak a dadogók, hanem a beszéd- és/vagy nyelvi rendellenességekkel küzdő gyerekek szenzitivitása, szorongása, érzelmi labilitása sokkal magasabb, és emiatt nehezebb alkalmazkodnak az új helyzetekhez.

KÖTÖDÉSKUTATÁSOK GYERMEK, SERDÜLŐ ÉS FELNŐTT DADOGÓKNÁL

Több kutatást is végeztünk, amelyek célja a szülő-gyerek interakció elemzése, valamint a kötődés és a dadogás kapcsolatának feltérképezése.

Tóthné Aszalai (2016) doktori disszertációjának kutatásaiban arra a kérdésre kereste a választ, hogy vannak-e jellegzetes megnyilvánulások a dadogó gyermekek és anyjuk interakciójában, s ez önmagában vagy más körülményekkel együtt segíti-e elő a dadogás kialakulását. Vajon a magyar dadogó gyermekek és anyáik kommunikációs stílusa különbözik a nem dadogók gyermekeiktől? A vizsgálatba összesen 100 fő 3-7 éves korú óvodás gyermeket és édesanyját vont be, 50 dadogó és 50 nem dadogó gyermeket. Az anya-gyermek interakciók tanulmányozásához 20 perces videófelvételt készített az anya gyermekével folytatott játéktevékenységéről szabad és strukturált helyzetben. Az egyes résztvevők kommunikációs stílusának megítélése kategóriarendszer alapján került kódolásra és elemzésre. Az előzetes elképzelésekkel szemben a dadogó gyermekek anyái nem használnak több negatív és kevesebb pozitív kommunikációs eszközt a gyermekükkel folytatott interakcióban, mint a nem dadogó gyermekek anyái. Azonban a dadogó gyermekek anyáira több félbeszakítás volt jellemző, azaz

gyermekikkel folytatott párbeszéd közben gyakrabban szakították félbe gyermekeiket. A felmérései azt mutatták, hogy a dadogó gyermekek édesanyjai kevésbé segítik gyermekeiket a kölcsönhatás során, kevesebb gazdagítást alkalmaztak az interakcióban, mint a kontrollcsoportba tartozó anyák. Eredményei megerősítik, hogy az óvodáskorú dadogó gyermekek logopédiai terápiájának összetettnek kell lennie, nem koncentrálnak csupán a beszéd formái oldalára. Sikeresebbnek tűnhet a holisztikus szemléletet követő, a dadogó gyermek környezetére is ható terápia alkalmazása. Továbbra is fontos feladatnak tűnik a beszédhibás gyermekeknél a beszéd és nyelvi képességek általános fejlesztése. Ugyanakkor eredményei szerint a gyermekeknél nagyobb hangsúlyt lehetne fektetni egyes kommunikációs eszközök megismerésére és tudatosítására (pl. *opponálás, a kritikus állítás és témaváltás*). Másrészt a terápiában a logopédusnak nagyobb hangsúlyt szükséges fektetni arra, hogy megismerje a dadogó gyermekek anyáinak kommunikációs stílusát. Az anyák kommunikációs stílusának megismerése és egyes kommunikációs eszközök tudatos használata (pl. *gazdagítás, félbeszakítás*) hatékony eszköz lehet a gyermek beszédfolyamatosságának javításában.

Bacsárdi (2018) pszichológusi munkája során figyelte meg, hogy a dadogó gyermekek kötődése zavart mutat. Vizsgálataiban és a pszichoterápia során gyakran jelent meg az erősen szorongó, dadogó gyermek tüneteinek hátterében a családi rendszer működésének nehezítettsége, legtöbbször az anya-gyermek kapcsolat frusztráltsága, zavara, a kötődési bizonytalanság. A világ-építmények gyakran mutattak rá a gyermek magányára, stabil kapcsolatai hiányára. Doktori kutatásában két korcsoport megismerésére került sor, két különböző vizsgálatban, különböző módszerekkel. Az első vizsgálatba nagycsoportos dadogó kisgyermekek kerültek, akik kötődési viselkedését a Világjáték-teszt módszerével vizsgálta. A másik vizsgálatba serdülő fiatalok kerültek, akik esetében kérdőíves vizsgálat történt. A vizsgálatban összesen 109 fő, 56 dadogó és 53 nem dadogó, életkori megoszlásban 4,11 és 6,8 év közötti óvodás gyermek, és 264 (122 dadogó és 142 kontrollcsoportba sorolt) serdülő került. Az 5-6 éves korosztály vizsgálatára a Világjáték projektív módszerét használta, a 14-16 éves korosztály esetében kérdőíves vizsgálati módszert alkalmazott. A Világjáték-tesztben az építési idő szignifikánsan rövidebb volt a dadogó csoportnál. A tér egyenletes kitöltését, tagolását tekintve a kontrollcsoportra jellemzőbb volt az arányos, telített világ kirakása. Dadogókra jellemzőbb az üresség, a centrum üresen hagyása. Az építményekben szorongásra utal a perem menti építkezés. A dadogó gyermek önállóan, bizonytalan, nem mer kilépni a nagyobb felületre. A nem dadogó gyerekek építményeiben a központi rész nincs üresen hagyva. Szignifikáns eltérés volt a kirakott emberek számában. A kötődéssel kapcsolatba hozható jellemzők mindegyike szignifikánsan gyakoribb a dadogó gyermekek csoportjában: nem jelenik meg az én, anya nincs kirakva, anyáról nem beszél, apa nincs kirakva, apáról nem beszél, testvér nincs kirakva, testvérről nem beszél, kortársak nincsenek kirakva. Kapcsolatuk az anyával, az apával, a testvérral és kortársakkal terheltebb, kötődésük instabilabb. A serdülők kötődését az ún. IPPA (Inventory of Parent and Peer Attachment) önbeszámoló kérdőívvel vizsgálta. A kérdőívet a serdülőkorúak szüleihez és kortársaihoz való kötődésének vizsgálatára dolgozták ki, illetve annak a megállapítására, hogy ezek a személyek milyen forrásként szolgálnak a serdülő pszichológiai biztonságérzetében. A kérdőívet főleg 14 év feletti gyermekek esetében alkalmazzák. A kérdőív első egysége az anyához való kötődést mérte. Mindhárom skála (bizalom, kommunikáció, eltávolodás) értékei, illetve a bizalom-kommunikáció-eltávolodás

ötözéséből számított kötődési mutató egyaránt szignifikáns eltérést mutatott. A második egység az apához való viszonyt vizsgálja, ezek szerint a dadogó csoportnál gyengébbnek bizonyult az apa felé irányuló bizalom és kommunikáció. A harmadik egység, ahol a kortársakhoz való viszony van a fókuszban, a kötődési mutató jelentősen alacsonyabb volt kortársakhoz való kötődés tekintetében.

Gerencsér (2018) pszichológus hallgató szakdolgozatának célkitűzése a családi működésmód és kötődés különbségeinek projektív rajzteszttel történő feltárása volt dadogó és nem dadogó gyermekek között. Kutatásában összesen 40 személy, 20 dadogó és 20 nem dadogó kisiskolás gyermek vett részt. A gyermekek átlagéletkora 8 év volt. A kötődés és a családi dinamika feltérképezésére a Madárfészek rajztesztet (Birds's Nest Drawing) alkalmazta. A Madárfészek rajzteszt egy kutatásokkal igazoltan megbízható projektív eszköz, mely a kötődés biztonságát hivatott mérni. Szimbólumként előhívja az anyai gondoskodás és a korai rendelkezésre állás tapasztalatait. A rajzteszt instrukciója a következő: „Rajzolj egy madárfészeket!” Miután a személy végzett a rajzolással, megkérlik, hogy mondja el a fészek történetét, miközben előtte hagyják a rajzát. Ezt követi egy exploratív interjú, mely a rajz részleteire, a fészek környezetére, a szereplőkre és kapcsolataikra helyezi a hangsúlyt. A bizonytalan kötődés jele lehet a szegényes színhasználat, az alátámasztás nélküli fészek, valamint az olyan destruktív események, mint az éhezés vagy a fióka magára hagyatottsága. Az eredmények szerint a dadogók több esetben ábrázoltak olyan fészkeket, amit éppen támadás ért, vagy akár természeti csapás sújtotta. A madárfészek biztonságát veszélyeztető képek a normál beszédű gyermekeknel kevesebbszer jelentek meg. A szerző szerint a destruktív képek megjelenése dadogóknál valamilyen korai traumára utalhatnak. A fészek környezete és tartalma alapján a dadogók inkább szorongóan, a nem dadogók pedig inkább biztonságosan kötődnek. A dadogó gyermekek legtöbbször a fiókához közel, vagy funkcionális együttműködésben rajzolták le az elsődleges gondozót. A dadogók gyakrabban rajzoltak együttműködő anya- és apamadarakat, a nem dadogók pedig egymástól távol lévőket. A dadogók kötődése szorongó, mégis közelinek érzik magukat a családtagokhoz, valamint azok egymáshoz való viszonyát is közelinek érzékelik. A szerző feltételezése szerint ez azért van, mert a dadogók érzik a közelséget, de ez talán mégsem olyan, ami kívánatos volna számukra.

Molnár (2018) pszichológus hallgató szakdolgozati munkája során 40 dadogó felnőtt kötődési mintázatait vizsgálta kérdőíves eljáráson keresztül. A kutatásban résztvevők átlagéletkora 29 év volt. Kutatásában a Kötődési Stílus Kérdőívet (Attachment Style Questionnaire, ASQ) alkalmazta. A kérdőív tételei öt skálába sorolhatók: 1) kapcsolatok fontossága az én szempontjából, 2) ambivalencia, távolítás, önértékelés, 3) biztonság a kapcsolatokban, 4) önérvényesítés a kapcsolatokkal szemben, 5) függés, függetlenség.

A felnőtt dadogók a „biztonság a kapcsolatokban” kategóriában szignifikánsan alacsonyabb pontszámot értek el, mint az átlagpopuláció átlaga. A vizsgált személyek az „ambivalencia, távolítás és önértékelés” skálán pedig szignifikánsan magasabb pontszámot értek el, mint az átlagpopuláció értéke. A kapott eredmények alapján a dadogó felnőttek kevésbé bíznak a kapcsolataikban, nagyobb ambivalenciát élnek meg, és kellemetlenebb számukra mások közelsége, mint az átlagos populáció tagjainak. A szerző véleménye szerint összességében elmondható, hogy a dadogással élő személyek alacsonyabb érzelmszabályozási készséget és túlérzékenységet mutatnak, mindemellett a kapcsolataikban kevesebb biztonságot élnek meg.

A biztonság a kapcsolatokban skála egyik témaköre arra irányul, hogy az egyén mennyire érzi saját magát értékesnek mások szemében. A szerző szerint annak megélése, hogy mások pozitívan válaszolnak a személy lényére és cselekedeteire, összefüggésben állhat a kapcsolatokban való biztonságos mozgással.

Hübner (2019) a Kolozsvári Egyetem végzős pszichológus hallgatója vizsgálatai során 30 felnőtt, dadogással együtt élő és 29 folyamatosan beszélő felnőtt személy adatait elemezte. A kutatásban résztvevők átlagéletkora 30 év volt. Vizsgálatában a Közvetlen Kapcsolatok Élménye (ECR) kérdőívet alkalmazta. A kérdőívet a különböző egyének felé mutatott váltakozó kötődési különbségek mérésére dolgozták ki. A teszt két dimenzióra oszlik fel: az elkerülés és a szorongás dimenziójára. A kutatásában felhasznált kérdőív lehetővé teszi a felnőtt kötődésének vizsgálatát különböző személyek (pár, anya, apa, barát) irányában. A dadogó felnőttek édesapjukkal és legjobb barátjukkal való kötődési kapcsolatára inkább jellemző az elkerülés és szorongás, mint a folyamatosan beszélő személyekére. Az édesanyával való kapcsolatnál nem fedezhető fel szignifikáns összefüggés, sem az elkerülés, sem a szorongás dimenziója mentén.

ÖSSZEFOGLALÁS

A dadogás az egyik legjelentősebb kommunikációs nehézség. Okainak megértésével számos kutatás, tanulmány, esetleírás foglalkozik. Dolgozatunkban a kötődés jelentőségét próbáltuk meg szakirodalmi adatokkal igazolni a dadogás kialakulásában. A kötődés az emberi viselkedés alapvető jelensége. A kötődés kutatása a pszichológia szakirodalmában jelentős hangsúllyal van jelen. A kötődésnek négy alappilléret emeltük ki, ezek: a biztonság, az interakció, a leválás és a viselkedés. E négy tényező dadogással való kapcsolatát, összefüggéseit kerestük. A tanulmány második részében az elméletek alátámasztására döntően hazai vizsgálatok kerültek ismertetésre. A különböző életkorokat megcélzó, különböző típusú kötődési vizsgálatok bár eltérő eredményeket hoztak, alapvetően igazolták, hogy a dadogás és a kötődési zavar összefüggésben van egymással.

IRODALOMJEGYZÉK

- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E. & Bem, D. (1994). *Pszichológia*. Budapest: Osiris-Századvég Kiadó.
- Bacsárdi Cs. (2018). *Dadogó gyermekek kötődésének vizsgálata*. Doktori disszertáció. ELTE Neveléstudományi Doktori Iskola. Gyógypedagógiai Program.
- Bloodstein, O., Bernstein, N.R. (2008). *Handbook on Stuttering*. New York: Thomson Delmar Learning.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment (Attachment and Loss. Volume 1)*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). *Separation: Anxiety and Anger. (Attachment and Loss Volume 2)*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base. Clinical applications of attachment theory*. London: Routledge.
- Bowlby, J. (2009). *A biztos bázis – A kötődélmélet klinikai alkalmazásai*. Budapest: Animula Kiadó.
- Carver, Ch.S.& Scheier, M. F. (1998): *Személyiségpszichológia*. Budapest: Osiris.

- Cooper, E. B., & Cooper, C. S. (1998). Multicultural considerations in the assessment and treatment of stuttering. In Battle, D. E. (Ed.), *Communication disorders in multicultural populations* (2nd ed.). (pp. 105–115). Boston: Butterworth-Heinemann.
- Crowe, T. A., & Cooper, E. B. (1977). Parental attitudes toward and knowledge of stuttering. *Journal of Communication Disorders*, 10(4), 343–357. [https://doi.org/10.1016/0021-9924\(77\)90031-4](https://doi.org/10.1016/0021-9924(77)90031-4)
- Crockenberg, S. B. (1981). Infant irritability, mother responsiveness, and social support influences on the security of infant-mother attachment. *Child Development*, 52(3), 857–865. <https://doi.org/10.2307/1129087>
- Crockenberg, S. B. (1986). Are temperamental differences in babies associated with predictable differences in care giving? *New Directions for Child and Adolescent Development*, 31, 53–73. <https://doi.org/10.1002/cd.23219863105>
- Fowle, G. M., & Cooper, E. B. (1978). Traits attributed to stuttering and nonstuttering children by their mothers. *Journal of Fluency Disorders*, 3(4), 233–246).
- Gerencsér E. (2018). *Dadogás és kötődés kapcsolata gyermekkorban*. Szakdolgozat. Károli Gáspár Református Egyetem, Bölcsészettudományi Kar. Pszichológiai Intézet.
- Guitar, B. (2003). Acoustic startle responses and temperament in individuals who stutter. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 46(1), 233–240. [https://doi.org/10.1044/1092-4388\(2003/018\)](https://doi.org/10.1044/1092-4388(2003/018))
- Glauber, I. P. (1958). The psychoanalysis of Stuttering. In Eisenson, J. (Ed.). *Stuttering: A Symposium* (71–119). New York: Harper and Brothers.
- Hauer, K., Shriberg, L., Kwiatkowski, J., & Allen, C. (2005). A subtype of speech delay associated with developmental psychosocial involvement. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 48(3), 635–650. [https://doi.org/10.1044/1092-4388\(2005/044\)](https://doi.org/10.1044/1092-4388(2005/044))
- Hübner V. (2019). *Felnőtt dadogók kötődésének vizsgálata*. Szakdolgozat. Kolozsvár: Babes-Bolyai Tudományegyetem.
- Jones, R., Choi, D., Conture, E., & Walden, T. (2014). Temperament, emotion, and childhood stuttering. *Seminars in Speech and Language*, 35(2), 114–131.
- Karrass, J., Walden T. A., Conture, E., Graham C., Arnold, H., Hartfield, K., & Schwenk, K. (2006). Relation of emotional reactivity and regulation to childhood stuttering. *Journal of Communication Disorders*, 39(6), 402–423. <https://doi.org/10.1016/j.jcomdis.2005.12.004>
- Klanciczay S. (1982). A frusztrált megkapaszkodás szerepe a dadogás kialakulásában. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 39(3), 301–310.
- Kuhn G. (2004). Nehézléggés a hatalmas elemek tövében – Tizenegy éves dadogó fiú vizsgálata és kezelése. In Bagdy E., & Safir E. (szerk.), *Klinikai pszichológiai esettanulmányok* (pp.150–168). Budapest: Animula Kiadó.
- Lajos P. (2016). *Dadogásról Mindenkiéne*. (3. kiadás). Budapest: Krasznár és Társa Bt.
- Láng A. (2009). Érzelemszabályozás és kötődés összefüggései normatív mintában. *Alkalmazott pszichológia*, 11(3-4.), 5–17.
- Langlois, A., Hanrahan, L. L., & Inouye L. L. (1986). A comparison of interactions between stuttering children, nonstuttering children, and their mothers. *Journal of Fluency Disorders*, 11(3), 263–273. [https://doi.org/10.1016/0094-730X\(86\)90014-8](https://doi.org/10.1016/0094-730X(86)90014-8)
- Mahler, M. S. (1975). *The Psychological Birth of the Human Infant: Symbiosis and Individuation*. New York: Basic Books.
- Molnár Z. (2018). *Felnőttkori dadogás és kötődés kapcsolata*. Szakdolgozat. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar.
- McDevitt, S., & Carey W. (1978). The measurement of temperament in 3 7-year-old children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 19(3), 245–253. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1978.tb00467.x>

- Montebarocci, O. Codispoti M. Baldaro B., & Rossi N. (2004). Adult attachment style and alexithymia. *Personality and Individual Differences*, 36(3), 499-507.
- Péley B. (2001). Az evolúciós gondolkodás szerepe a lelki fejlődés modelljeiben. In Pléh Cs., Csányi V., & Bereczkei T. (szerk.), *Lélek és evolúció* (pp. 167–194). Budapest: Osiris Kiadó.
- Schwenk, K. Conture, E., & Walden, T. (2007). Reaction to background stimulation of preschool children who do and do not stutter. *Journal of Communication Disorders*, 40(2), 129–141.
- Seery, C. H. Watkins R. V. Mangelsdorf S. C., & Shigeto, A. (2007). Subtyping stuttering II: Contributions from language and temperament. *Journal of fluency disorders*, 32(3), 197–217.
- Sroufe, L. A. (1985). Attachment classification from the perspective of infant-caregiver relationships and infant temperament. *Child Development*, 56(1), 1–14. <https://doi.org/10.2307/1130168>
- Szabó É. (1988). Dialóguszavar-dagóság. *Gyógypedagógiai Szemle*, 16(3), 176–179.
- Szemán Nagy A. (2019). *A hangulatzavarok és az időlélmény a pszichoterápiában*. Budapest: Oriold és Társa Könyvkiadó.
- Tóthné Aszalai A. (2016). *Dadogó gyermek és anyja interakciójának vizsgálata*. Doktori Disszertáció. Gyógypedagógiai Program. Budapest: ELTE Neveléstudományi Doktori Iskola.
- Waters, E., & Deane, K. (1985). Defining and assessing individual differences in attachment relationships: Q-methodology and the organization of behavior in infancy and early childhood. In Bretherton I., & Waters E. (Eds.), *Growing points of attachment theory and research. Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50. (pp. 41–65). <https://doi.org/10.2307/3333826>
- Wilkinson, M. (2001). His mother-tongue: from stuttering to separation, a case history. *The Journal of Analytical Psychology*, 46(2), 257–273. <https://doi.org/10.1111/1465-5922.00236>
- Wyatt, G. L. (1969). *Language Learning and Communication Disorders in Children*. New York: The Free Press.

ATTACHMENT RESEARCH IN CHILD AND ADULT STUTTERERS

PÉTER LAJOS

lajos.peter@kre.hu

ABSTRACT

The field of psychology, special education, speech therapy and neurology are all also dealing with the phenomenon of stuttering. The causes of stuttering have been the subject of research since antiquity, but until today there are new theories and statistically supported researches which enrich scientific knowledge. The phenomenon of stuttering cannot be described and defined unequivocally. Attachment, as the etiological factor of stuttering, is the focus of several domestic and international scientific papers, but not so many researches are available for supporting the relationship between them. This paper attempts to demonstrate the importance of attachment in the etiology of stuttering with examples from the literature and, supporting of the theoretical argument, presents recent domestic and international research in this area.

Keywords: stuttering, attachment, research, psychology, speech therapy
